

Mert – uram bocsá – filozófiai darabot látunk, mely étkezési és szerelmi jeleneinek ritmusában egy nosztalgijának gyönyörűségében megbukott világ dans macabre-ját járja el.

Kjs példa a darabból: Tini vetkőzése, készülődése az odaadásra: reflektorfényben villantja fel azt az ifjúságot, mely nem lélektani és hangulati kiszolgáltatottságában, hanem nyílt egymásrúlásban és egymásvállalásban nyitott szemmel néz a nemzeti és szerelmi illúziók, a világillúziók elé. S ez nem is kevés.

Quinn's Book

Naplójegyzetek

Az „üldöző” művészet

Eljárás, tárgyalás, ügy, tettenérés, kivizsgálás, felgöngyölítés – nagyjából ilyen szövegekbe vagyunk kifizetve. Meglepő, ha az írói mesterségről, művészetről ilyen értelemben (is) beszélünk – de van benne valami korszerű. Olyan fogalmak ezek, olyanokká általánosodtak, hogy majdnem minden tevékenységünkre illenek. Ellenségben gondolkozunk, szökevényben, ellenállóban, bujkálóban. Valamilyen vádlottban, akitől vagy amitől választ várunk, hogy ítéletet hozzassunk. Alapmagatartásunk a dolgok peresítése. Hogy mindig is így volt? Látszólag igen, de pontosan mégsem. Minőségi különbség van. A lelki-ösztöni magatartás hangsúlya változott meg. Folytatva a példát: bevett szóhasználatunk, hogy a természet titkait faggatjuk, „keresztkérdéseket” teszünk fel; hogy minden eddiginél módszeresebb eljárást indítottunk ellene, a nyomozó műszereknek olyan hadseregével, amilyenre még nem volt példa. Az ilyen visszatérő szóhasználat mindig fényt vet egy kor közérzetére. A lélektani háttér bizonyosan az, hogy elveszett vagy legalább is megrendült egy fajta bizalom – az égbe, a földbe vetett bizalom? – s a világ ellenségesebb lett. Olyan ellenfél, aki (ami) nem kegyelmi gesztusként adja meg magát, hanem akit (amit) be kell törni, ki kell kényszeríteni-ravaszkodni a vallomását. Lelki-szellemi imperializmus: innét van a jog, erkölcs, hatalom fogalmainak új típusú megbillenése is, hallatlan feszültsége minden vonatkozásban. Ti, hogy egyáltalán érvényes-e vagy nem. És milyen formában? Nincs megtámadhatatlan biblia, mint valamikor. Helyette gátlástalan erőtudat, hatalmi önérzet – hogy mindent (mindenkit) szólásra bírjunk. A természetet éppúgy, mint a művészi mondanivalót. A modern művészetek formái és tematikus gátlástalansága, agresszivitása szintén ide vezethető vissza – szerényebben: ide is. Úgy értem ezt, hogy egyre kevésbé vagyunk tekintettel szabályokra, konvenciókra; minden eljárás jogos, ha eredményre vezet. Ahogy a tudományok egyre merészebben finomítják a kutató eljárásokat, a faggatást, ugyanúgy a művészetek is. Olyan árnyalatokat, anyagba és szavakba alig foglalható minőséget ostromolnak, ami pontosan megfelel a más területen is folytatott mély-kutatások, alatti-kutatások szellemének. Nem akarunk nyugodni a végső tettenérésig. S ezzel vissza is kanyarodhatunk a *bizalomhoz*. A bizalom hajlamos rá, hogy bizonyos látszatokkal meglegedjék. Szívesen rendezke-

dik be olyan módszerek világában, ahol minden otthonos, és mindenre kész a felelet. De ez tulajdonképpen az eljárás felfüggesztése, kiegyezés a megidézett Szfinksszel. A tettenérés hajszoásával kárpótoljuk magunkat azért a barátságosabb világért, ami helyett egy ellenségeset választottunk. Művészetünk – legalább is egyelőre, s ahogy az izmusok szapora egymásutánja mutatja – üldöző művészet. Jobban érdekl minden lehető adat, részlet és alternatíva kinyomozása és számbavétele, mint az hogy – el- sietve – megnyugtató tablót, panoráma-képet adjon. S ennyiben mégis csak van benne „alázat”: hiszi, hogy mindenre képes, de azért mégsem igyekszik *előre* levonni a következtetéseket.

Boldogok, akik újra „kielégítő” tablóra vállalkozhatnak majd.

Krúdy – Proust

Nem tudni pontosan, hogy Krúdy mit hol ír: ez szinte hitelesebb olvasói közeledés a világához, mint pontosan tudni. Mindenütt írja. Egy csodálatos mondatára emlékszem, amit szintén valahol, mindenütt ír le: „Ha csak azt tudnánk, hogy mit beszéltek a nők Szinyei *Majális* c. képén...” – Itt a varázslat magja: hogy feltételes módon, mégis egy hiteles állító módon belül *tudja*.

Vannak művek, melyek csak az utolsó betűig végigolvasva adják meg magukat. Ez a többség. Általában *valami* strukturáltat közölnek, hogy *valamire* utalhassanak. Krúdy azok közé tartozik, akik számára a „strukturált valami” inkább csak arra való, hogy egy metszően éles bizonytalanra hívja fel a figyelmet, ami már csak kiegészítésekben ragadható meg. Krúdy úgy és azért olyan, amilyen, mert szüntelen kitérésben van, hogy a leírhatatlan kiegészítések számára ne szabhasson határt se magának, sem az olvasónak. A kiegészítések kedvéért ír; hívő agnoszticizmusból. Mintha csak azért lenne a sok szó és mű, hogy a „kihagyott” lehessen világosabb, s a kiszorított-ságában kiemeltebb. Mintha az *egy* tisztelete és rögeszméje miatt nem vállalkozhatott volna kevesebb szóra és műre. Innét a gondolati-érzelmi monotonía is: a lehetőségben és nem kifejezésben adott korszerű tágasság. Éppen az egyhangúságában van a mérsék kihívás.

Proust időfolyamatban vonultatja a megállított múltat. Időhatározóinak, helyzet-rögzítéseinek kronológiai értéke is van. Emléktömbje olyan önmagában forgó-alakuló világ, ami *magá* ugyan nem vesz tudomást az időmúlásról (hiszen folytonos „megidezésben” van) – de az alkotó mégsem emeli ki a múlás folyamatából. Bergsoni, valóban: mégha *áll* is, akaratától függetlenül is mozog, halad valami felé. Igazolja, hogy a létben történés van, haladás.

Krúdy szemlélete, átélése, alapközerzete teljesen más. A történés nála állandó *lebegtetésben* jelentkezik: egyidejűleg már-történt, most-történt, fog-történni. Az időt radikálisabban függeszti fel, illetve, relativizálja, mint Proust.

